

Slovinci v luči augsburškega *Allgemeine Zeitung* v revolucionarnem letu 1848/1849

Marija Mojca Peternel*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 070.13(430Augsburg)"1848/1849"

Marija Mojca Peternel: Slovinci v luči augsburškega *Allgemeine Zeitung* v revolucionarnem letu 1848/1849. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 87=52(2016), 1–2, str. 21–41

Allgemeine Zeitung, časopis evropskih razsežnosti, je v revolucionarnem letu 1848/1849 doživel vrhunec tako v obsegu kot v nakladi. V prispevku smo želeli osvetliti njegov pomen in raziskati, ali je v tem obdobju kazal interes tudi za dežele s slovenskim prebivalstvom. Zaradi njegovih dimenzij smo se branja časopisa lotili z bojznijo, da v njem ne bo mogoče najti objav iz dežel s slovenskim prebivalstvom. Vendar je bil strah neupravičen, saj je zanimanje *Augsburgerice* segalo precej daleč, tudi v obrobne kraje monarhije.

Ključne besede: *Augsburger Allgemeine Zeitung*, časopisi, revolucionarno leto 1848/1849, svoboda tiska

1.01 Original Scientific Article
UDC 070.13(430Augsburg)"1848/1849"

Marija Mojca Peternel: Slovenes in the *Augsburger Allgemeine Zeitung* in the Year of Revolution 1848/1849. Review for History and Ethnography, Maribor 87=52(2016), 1–2, pp. 21–41

Augsbrurger Allgemeine Zeitung, a newspaper of European reputation, reached its peak in the Year of Revolution 1848/1849 in its length and its circulation. The treatise tries to present its importance and research if the newspaper was also interested in countries with Slovene population. Because of its extent we started

* Dr. Marija Mojca Peternel, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za germanistiko, skandinavistiko in nederlandistiko, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, mojca.peternel@guest.arnes.si

reading it with the fear that no articles dealing with Slovene population will be found. But there was no need for fear for the interests of the *Augsburger Allgemeine Zeitung* lay far beyond the Monarchy borders.

Key words: *Augsburger Allgemeine Zeitung*, newspaper, Year of Revolution 1848/1849, freedom of press

UVOD

Po besedah britanskega zgodovinarja Thomasa Macaulaya je pravo zgodovine neke dežele moč najti samo v časopisih,¹ ki so ogledalo časa, v katerem izhajajo, in so več kot le samo kronika posameznih dogodkov, saj ljudje, ki ga ustvarjajo, vložijo vanj tudi del svoje osebnosti. Časopis je torej del dogajanja, košček kulturne zgodovine in aktivni protagonist na političnem odru.²

Slednje še posebej velja za *Allgemeine Zeitung*, danes le redkim posameznikom znan časopis, v času izhajanja pa ni bil le slaven, ampak tudi precej pomemben. Spoštovanje je vzbujal pri takratnih oblastnikih in bil hkrati obvezna literatura različnih slojev; intelektualcem je služil kot forum, buržoaziji je predstavljal bogat vir informacij, sodobniki so ga kovali v zvezde.³ »Ihr Still hatte keine Vorbilder, aber er fand viele Nachahmer, von denen die *Frankfurter Zeitung* die bedeutendste wurde.«⁴ Pisatelj, dramatik in član frankfurtske skupščine Heinrich Laube je o *Augsburgerici* med drugim zapisal: »Jeder Minister sorgte dafür, daß seine Nachrichten in diesem Blatte verbreitet, daß sie gut dargestellt, gut verteidigt wurden, jeder Publizist trachtete danach, daß seine Meinung in diesem Blatt ausgesprochen wurde; denn er wußte, daß alle Machthaber es lassen.«⁵

Augsburgerica, kot jo nekateri tudi imenujejo, je kot politični časopis želela v prvi vrsti bralce informirati in jim dogodke ter probleme osvetliti z različnih strani, zato so prostor v časopisu dobila različna prepričanja in nazor. Zlato

¹ Cit. po Stein; *Südwestdeutsche Zeitungsgeschichte*, str. 21.

² Mächler, *Wie ein treuer Spiegel*, str. 1.

³ Prav tam, str. 2.

⁴ Koszyk, *Deutscher Presse im 19. Jahrhundert*, str. 20.

⁵ Cit. po Funk, *Die Verfassungsfrage in Spiegel ...*, str. 5.

obdobje časopisa je bila sredina 19. stoletja, začetki njegovega zatona pa segajo v začetek šestdesetih let istega stoletja, in to potem ko je več kot dve generaciji veljal za prvi časopis v Nemčiji.⁶

Oblastniki so *Allgemeine Zeitung* sprejemali različno, tako jo je na primer Metternich (1773–1859) preganjal, Napoleon I (1769–1821) je časopis želel ukiniti, medtem ko je Napoleon III (1808–1873) časopisu pošiljal svoje manuskripte.⁷

Na Slovenskem *Augsburgerica* gotovo ni bila neznana, saj jo je citiral tudi Apih pri opisovanju revolucionarnega leta 1848.⁸ Dobri poznavalci Prešerna pravijo, da jo je bral tudi on, čeprav pa dokazov za te trditve nismo našli. *Augsburgerica* je bila vir drugim časopisom na področju s slovenskim prebivalstvom, tako na primer goriškemu *Görzer Zeitung*.⁹ *Dokaz o pomembnost obravnavanega časopisa pa ne nazadnje dokazuje njegova omemba na plakatu o Veliki javni dražbi premičnin gradu grofa Antala Szapáryja (1802–1883), ki je bila 4. avgusta 1930. Augsburger Allgemeine Zeitung je naveden v družbi tujih časopisov, kot Revue des deux mondes in The Illustrated London News z opombo, da se časopisje nahaja v lepih serijah.*¹⁰

Franz Hager von Allentsteig (1750–1816), šef dunajske *Polizeihofstelle*, jo je omenjal v svojem poročilu, ki je izšlo po opravljeni anketi 25. novembra 1808. Z anketo je želel ugotoviti podrobnejše podatke o časopisih v različnih provincialnih mestih. V Avstriji časopisi niso mogli izhajati brez dovoljenja in najvišjemu cenzornemu organu, to je *k.k. Obersten Polizeii und Zensurhofstelle* je moralo biti znano vse, kar je zadevalo takratne izhajajoče časopise. V omenjeni anketi je bilo 13 vprašanj, ki je poleg zunanjih podatkov o izhajajočem časopisu (ime časopisa, naklada, cena, nazor časopisa in urednika, cenzor, korespondenti ...) ugotavljala tudi, kateri takratni časopisi so bili vir drugim.¹¹ Za Ljubljano je po pričakovanih bil naveden *Laibacher Zeitung*, pri naštevanju časopisov, ki so služili kot vir informacij, pa je bil na drugem mestu naveden *Augsburger Zeitung*. V omenjeni anketi je zanimivo tudi vprašanje, kateri tuji časopisi so se brali v posameznih deželnih mestih in kateri so pri bralcih uživali največ zaupanja. Iz rezultatov vidimo, da so *Augsburgerico* brali v vseh deželnih mestih, to je v Gradcu, Linzu, Celovcu, Ljubljani in Opavi (za Prago ni bilo nobenega podatka) in prav v vseh mestih so do nje gojili precejšnje zaupanje. V Opavi je bil to celo edini tuji časopis, ki je pri

⁶ Mühler, *Wie ein treuer Spiegel*, str. 3.

⁷ Prav tam, str. 3–6.

⁸ Apih, *Slovenci in leto 1848*, str. 285.

⁹ Maticu Batiču se ob tej priložnosti iskreno zahvaljujem za informacijo.

¹⁰ Za posredovane podatke se iskreno zahvaljujem dr. Anji Dular iz Narodnega muzeja Slovenija.

¹¹ Schembor, *Die Zeitungen in den österreichischen Provinzhauptstädten*, str. 39.

tamkajšnjih bralcih užival velik ugled in zaupanje. Za Ljubljano se omenjeno poročilo zdi še sploh precej pomembno, saj je med 13. tujimi naštetimi časopisi, kolikor jih poročilo navaja, bila po številu izvodov na prvem mestu prav *Augsburgerica*. Med skupno 70 izvodi tujih časopisov je *Augsburger Zeitung* z 32 imel kar precejšen delež,¹² med ljubljanskimi bralci pa je užival največ zaupanja. Ker pa je časopis večkrat objavljaj tudi nasprotujoča si mnenja, je število izvodov sčasoma nekoliko upadlo.¹³

Glede na pomembnost časopisa je vsaka novica iz dežel s slovenskimi prebivalci, objavljena v časopisu, bila več kot le zanimivost. Biti omenjen v *Augsburgerici* je takrat pomenilo biti v intelektualnih krogih nemško govoreče Evrope. To je bilo še zlasti pomembno za nekatere slovanske narode, ki niso bili znani po nacionalnih, ampak deželnih imenih. Tipičen primer za to so Slovenci, zato je vsaka omemba Slovencev, ali pa njihove nacionalne problematike v časopisu pomenila mednarodno afirmacijo njihovih nacionalnih zahtev. To je še toliko bolj pomembno, ker so bili Slovani, ki so zavrnilo veliko-nemški ali frankfurtski program, razumljeni kot konservativci in nasprotniki Nemcev.

ALLGEMEINE ZEITUNG

1. januarja 1798 je v Stuttgartu izšla prva številka časopisa, takrat še pod imenom *Die Neueste Weltkunde*. Njegovi začetki niso bili prav lahki, saj je bil časopis že septembra istega leta prepovedan. Zanj je bil v kratkem času podeljen nov privilegij, in sicer pod pogojem, da bo časopis deležen cenzurnega postopka. V Stuttgartu je nato skoraj leto po ukinitvi, 9. septembra 1798, izšla prva številka pod imenom *Allgemeine Zeitung*.¹⁴

Na letaku, ki je pospremil rojstvo časopisa, je bil najprej izpostavljen cilj novega časopisa, ki je v skladu z željo vsakega človeka po spoznanju sveta: »Auf das Publikum wartet ein politisches Tagblatt, das wie ein treuer Spiegel die ganze und wahre Gestalt unserer Welt zurückstrahle, so vollständig, als ob es der ganzen Menschheit angehörte, so untergeordnet den großen Grundsätzen der Moral und bürgerlichen Ordnung, als ob es auf das Bedürfnis einer Welt voll Gärungstoff berechnet wäre; so edel in Sprache und so unparteiisch in Darstellung, als ob es auf die Nachwelt fort dauern sollte.«¹⁵

¹² Prav tam, str. 44–50.

¹³ Prav tam.

¹⁴ *Allgemeine deutsche Biographie*, str. 529.

¹⁵ Müchler, *Wie ein treuer Spiegel*, str. 16–17.

Časopis je bil v svojih prvih številkah precej dolgočasen, brez večjih naslovov, delitev časopisa je bila zmedena, dvostolpčni prispevki so izšli brez signature. Tiskan je bil na polovici tiskarske pole v velikosti 16,8 × 20 cm. V njem ni bilo mastnega tiska, prav tako lahko šele od leta 1800 dalje sledimo paginaciji strani. So pa časopis že od vsega začetka pošiljali tudi po pošti.¹⁶

Augsburgerica je v leta 1803 doživela vnovično prepoved izhajanja, dobila je nov privilegij bavarskega volilnega kneza in zato nekaj časa izhajala v Ulmu kot *Kaiserlich und Churpfalzbaierisch privilegierte Allgemeine Zeitung*. Leta 1810 se je po nekaj tedenski prepovedi dokončno preselila v Augsburg. Leta 1811 je takrat že znani Cotta prodal imetje v Tübingenu in se preselil v Stuttgart. V Augsburgu je leta 1823 razširil podjetje in uvedel prvo parno tiskarno, predvsem za tiskanje *Allgemeine Zeitung*. Tretje podjetje je ustanovil leta 1827 v Münchnu.¹⁷

Vsebinsko je šlo pri *Allgemeine Zeitung* predvsem za politični časopis, v katerem so se tiskali daljši članki, oglasi so bili v začetku precej redki.¹⁸ Čeprav je bil vpliv francoskih uvodnikov vedno večji in je postajal prava časopisna moda, je bil slogan *Augsburgerice* praktično do njenega konca »niemals Leitartikel.«¹⁹

Na začetku je obsegal največ 4 strani, v revolucionarnem letu 1848/1849 pa je s šestnajstimi strani doživel višek. Njegova naklada je bila v primerjavi z ostalimi velikimi časopisi manjša. Tako je leta 1798 znašala 1400 izvodov, leta 1848 11.000, v letu 1852 kar 13.000 izvodov.²⁰ Samo za primerjavo naj navedemo, da je *Laibacher Zeitung* izhajal v 600 izvodih, včasih tudi v 800.²¹

Številčnost stalnih naročnikov ni znana, saj se ni ohranil noben seznam abonentov. Razlogov za »nizko« naklado je več. Časopis ni bil namenjen širokim množicam, saj je želel biti eliten. Drugi razlog je bila cena, in *Allgemeine Zeitung* je bil resnično eden dražjih časopisov. Leta 1798 na primer je bila letna naročnina 18 gld., kar je desetina mesečne plače ministrskega uradnika; oblikovalec besedil v Cottovi tiskarni je za ta denar moral delati celih 18 dni.²² Za primerjavo naj navedemo še ceno ljubljanskega osrednjega časopisa, ki je bila 6 gld oziroma 7 gld.²³

Allgemeine Zeitung je bil otrok Johanna Friedricha Cotta (1764–1832), ki je bil 45 let na čelu tiskarne v Tübingenu in Stuttgartu. Rojen je bil 27. aprila

¹⁶ Prav tam, str. 156–157.

¹⁷ *Allgemeine deutsche Biographie*, str. 530.

¹⁸ Müchler, *Wie ein treuer Spiegel*, str. 23–24.

¹⁹ Prav tam, str. 156–157.

²⁰ Prav tam, str. 151–154.

²¹ Schembor, *Die Zeitungen in den österreichischen Provinzhauptstädten*, str. 45.

²² Müchler, *Wie ein treuer Spiegel*, str. 151–153.

²³ Schembor, *Die Zeitungen in den österreichischen Provinzhauptstädten*, str. 45.

1764 v Stuttgartu, in sicer kot peti od petnajstih otrok. Njegov oče je bil dvorni tiskar *Hof-und Kanzleibuchdrucker*, mati pa znana tamkajšnja meščanka Anna Maria Pyrker. Študiral je v Tübingenu matematiko in fiziko ter želel postati oficir. Ker je bil za to službo telesno prešibak, se je preusmeril v študij prava, kjer je leta 1787 promoviral.²⁴

Med bivanjem v Parizu, kjer si je želel izpolniti jezikovno znanje, ga je doletel očetov klic, naj prevzame knjigarno v Tübingenu, ki je bila precej zadolžena in na robu propada. Mladi Cotta je pri tamkajšnjih oblasteh izprosil kredit in pričel z delom.²⁵

Njegova vrnitev je bila kratka, saj je že leta 1791 opustil vse in odšel na zahod, da bi se posvetil revoluciji. Ustanovil je časopis *Straßburgisches politisches Journal*, s katerim je razglašal ideje revolucije. Francoske oblasti so ga zaradi teh prizadevanj nagradile z imenovanjem generalnega poštnega uslužbenca, odgovornega za vso Nemčijo. Cottova naklonjenost in ljubezen do Francije je ugasnila z »Napoleonovo izdajo« proti revoluciji.

Cotta je torej po očetovi smrti prevzel z dolgovi zadolženo knjigarno in takoj začel z izdajanjem knjig, na začetku skoraj izključno cerkvenih in pravnih. Kmalu se je poizkusil tudi na časopisnem področju, in sicer z izdajo *Amalies Erholungsstunden*, časopisa za ženske, s katerimi se je v tistem času kar dobro služilo. Čeprav se je Cotta v zgodovino vpisal predvsem kot izdajatelj Schillerjevih in Goethejevih del, je bolj znan kot »Zeitungszar« Nemčije, saj je prav *Allgemeine Zeitung* presegel meje nemško govorečega prostora. Stari Cotta je bil človek, ki ne le da je gojil stike s širokim spektrom ljudi, bil je diplomat in poslanec, predvsem pa zelo vedoželjen. Svetovni sloves *Augsburgerice* so poleg tega omogočili tudi vloženi denar ter bogati honorarji, s katerimi je bilo lahko pridobiti najboljše avtorje in dopisnike.²⁶ Med slednje gre gotovo uvrščati Heinricha Heineja (1797–1856), za katerega je dopisniško delo resda pomenilo dober vir zaslužka, v prvi vrsti pa je v časopisu odkril odličen novinarski forum. Med dopisniki velja omeniti še dva, in sicer Paula Usterija (1769–1831), globokoumnega naravoslovca, politika in pisatelja, ki je za časopis poročal iz Švice 30 let, ter Karla Augusta Bötigerja (1760–1835), ki je 35 let poročal iz Dresdna.²⁷

Johann Friedrich Cotta, čigar biografija do danes še ni izšla, je umrl 29. decembra 1832, star 68 let. Njegov grob se ni ohranil, prav tako je malo zna-

²⁴ Müchler, *Wie ein treuer Spiegel*, str. 10–12.

²⁵ *Allgemeine deutsche Biographie*, str. 527.

²⁶ Müchler, *Wie ein treuer Spiegel*, str. 10–16.

²⁷ Prav tam, str. 102.

nega o okoliščinah njegove smrti. Po njem je Cottova dediščina prešla v roke njegovih otrok, hčerke Ide in sina Georgia (1796–1863).²⁸

Zagotovo pa so za časopis poleg dopisnikov pomembni tudi uredniki. Tako omenimo najprej Ludwiga Ferdinanda Huberja (1764–1804), ki se je dela v časopisu lotil s precejšnjimi pomisleki. Njegov naslednik je bil Karl Josef Stegmann (1767–1837), ki je prišel iz *Züricher Zeitung* in je v 33 letih delovanja časopisu vtisnil globok pečat. Cotti je izkazoval precejšnje zaupanje in pripadnost, sicer pa je bil precej vase zaprt, skromen in v celoti predan delu.²⁹ Njegov naslednik in urednik časopisa v času, ki smo ga raziskovali, pa je bil Gustav Kolb (1798–1865), glavni urednik med leti 1826–1865.³⁰

Delavnik glavnega urednika *Allgemeine Zeitung* je bil z današnjimi besedami kar precej stresen. Leta 1822 je potekal nekako takole: Ob osmi uri so v mesto prispeli časopisi iz Londona, Frankfurta, Berlina in dvakrat tedensko z Dunaja. Ob devetih so prispela pisma. Nato je sledilo urejanje in popravljanje besedil, redakcijska dela so morala biti končana najkasneje do trinajstih, saj so do 14 ure prvi izvodi že bili predani cenzuri. Po prihodu večerne pošte so v redakciji nekako do polnoči ponovno pretresali prispеле časopise, saj so primerna besedila za nadaljnjo obdelavo že bila pripravljena med osmo in deveto uro zjutraj.³¹

ALLGEMEINE ZEITUNG PRED IZBRUHOM REVOLUCIJE 1848/1849

Čeprav se je naše proučevanje časopisa omejilo na revolucionarno leto 1848/1849, je bilo precej vznemirljivo življenje *Augsburgerice* že tik pred njo. Metternichov čas je čas cenzure,³² katere steber so predstavljali od časopisov precej osovraženi cenzorji. Splošno znano sicer je, da so bili žrtve cenzure dopisniki in uredniki, malo manj pa, da so bili žrtve cenzure tudi sami cenzorji. Časopisna politika je namreč ves čas nihala med željo, da bi se znebila časopisov, in željo, da bi časopisi vendarle bili glasniki njihovih zahtev. Manj znano je tudi dejstvo, da so cenzorji le redkokdaj dobili jasna navodila za delovanja, ali pa so se le-ta tako hitro spreminjala, da so se na koncu morali zanesti na svoj instinkt. Ni čudno, da je šlo zato marsikdaj vse narobe in so bili cenzorji pogosto kaznovani, marsikdaj celo odpuščeni ali izpostavljeni ostrim kritikam.³³

²⁸ Prav tam.

²⁹ Prav tam, str. 35–42.

³⁰ Prav tam, str. 102.

³¹ Prav tam, str. 149.

³² O cenzuri v Monarhiji glej tudi Cvirn, Naj se vrne cenzura ..., str. 13–44.

³³ MÜCHLER, *Wie ein treuer Spiegel*, str. 122.

Življenje cenzorja je bilo težavno tudi zato, ker se je moralo prilagoditi življenju redaktorjev. Torej, če je časopis tako kot *Allgemeine Zeitung* izhajal tudi ob nedeljah, potem si cenzor prostega konca tedna ni smel privoščiti. Zatorej tudi spori med redaktorji in cenzorji niso bili redki.³⁴

Na pomembnost *Allgemeine Zeitung* v predmarčnem času kaže tudi izbor cenzorjev. Dvor jih je za ta časopis izbiral med kvalificiranimi uradniki, ki so morali imeti zaključena 3 leta študija prava in imeti za seboj dvoletno prakso. Leta 1843 je cenzor časopisa postal pravnik Adolf August Lufft (1801–1887). Bil je karierist in na začetku precej strog, tako da se je časopis stanjšal za kar nekaj strani. Kasneje se je omehčal in nekako živel dvojno življenje. Zapisali smo že, da je Cotta imel dovolj denarja, zato mu tudi plačevanje cenzorja ni bila težava. In dejansko se je v življenju različnih ljudi, ki so bili povezani s časopisom, vzpostavil neki odnos, saj so vsi v danih razmerah poskušali nekako preživeti. Včasih je bil odnos lahko celo precej oseben. Tako je na primer urednik Kolb celo svoj dopust preživel skupaj s cenzorjem časopisa. Zviti uredniki pa so seveda znali cenzuro tudi prelistati oziroma se iz nje javno posmehovati. Najpogosteje tako, da so v besedilu, kjer je bila beseda cenzurirana, preprosto pustili prazen prostor. Najvišja zapoved *Augsburgerice* je bila, da je dopisnike treba v celoti zavarovati in ščititi. To so dosegli na dva načina. Prispevke so takoj ob sprejetju v redakcijo prepisali, s čimer so zakrili rokopise avtorjev, a je to hkrati pomenilo dodatno, predvsem pa zamudno delo. Druga pot pa je bila ta, da so prispevke opremili z lažnimi signaturami.³⁵

Ni znano, kolikokrat je dunajski dvor poskušal kaznovati *Allgemeine Zeitung*, verjetno pa se je to zgodilo tolikokrat, kolikorkrat je časopis grozil s selitvijo v drugi kraj. To je namreč bil tudi eden izmed načinov, kako ubežati pred cenzuro. Kakršnokoli prepoved *Augsburgerice* v Avstriji ali celo v Nemčiji pa bi bilo dejansko kar tvegano početje. Na eni strani bi to vzbudilo precej razburjenja po vsej Evropi, na drugi pa bi časopis lahko začel pisati protiavstrijsko, čeravno v svojem bistvu to ni bil.³⁶ Dejstvo namreč je, da je bila *Augsburgerica* v Avstrija edini kvalitetni časopis, ki ga je Metternichov čas toleriral.³⁷

³⁴ Prav tam, str. 124–128.

³⁵ Prav tam, str. 128–134.

³⁶ Prav tam, str. 8.

³⁷ Prav tam, str. 195.

LETO 1848/1849 IN *ALLGEMEINE ZEITUNG*

Sredi 19. stoletja je bil čas razcveta *Augsburgerice* in leto 1848 je v njenem življenju predstavljalo prelomnico. Že omenjeni urednik Kolb je imel v tem letu odlične stike z uradniki, ki so segali prav do vrha ministrstva, in bilo je splošno znano, da noben novinar ni bil bolje obveščen o dogajanju v vladi kot on. Kljub osebnim prizadevanjem po nevtralni drži časopisa mu to ni v celoti uspelo in tako so ga v začetku leta mnogi označevali za prorežimski časopis. Razlog za to je bil verjetno tudi v tem, da je *Allgemeine Zeitung* vendarle bil del starega sistema in sam na začetku leta 1848 tudi ni kazal želje po spremembah, ki jih je prinesla revolucija. Počasi se je nato začel prebujati in delovati v duhu pridobitev revolucije, upoštevajoč predvsem svobodo tiska. Časopis je le izkoristil duh časa in potrebe ljudi, ki so bili željni kritik, različnih pogledov in zanesljivih novic. Pojavili so se novi dopisniki, z Dunaja je poročal znani publicist Karl August Varnhagen von Ense (1785–1858). Navkljub nevtralnemu izhodiščem pa je časopis z navdušenjem objavil novico o Metternichovem odstopu in se nasploh navduševal za pridobitve revolucije. V tem letu se je spremenila tudi zunanja podoba, saj se je na uvodni strani prvič pojavil naslov »Deutsche Artikel,« kar nekako dokazuje, da se je časopis postavil na stran velikonemške ideje. To končno potrjuje tudi precejšnje zanimanje časopisa za Trst, saj so novice iz omenjenega pristanišča bile praktično v vsaki številki.

Pojavili so se novi dopisniki in časopis je v tem letu obsegal 16 strani; 8 strani glavnega lista in 8 strani priloge. Jezik je postal direkten, stil stvarnejši, opisi niso bili strogi, ampak so bili polni apelov in izpovedi. Poročanje časopisa je sledilo politiki tehtanja, tako je na primer kritiziral Alfreda Windischgraetza (1787–1862), hkrati pa grajal tudi Roberta Bluma (1804–1848). Prav tako je bilo pri drugih aktualnih vprašanjih predvsem kar zadeva prihodnjo ureditev države.

Če je časopis še aprila 1848 imel največjo naklado z 11.000 izvodi, je bilo jeseni 1849 prodanih le še 8000 izvodov. Konec revolucije je pomenil tudi začetek konca slavnega časopisa. Njegov konec je leta 1863 pospešila še smrt starega Cotte in dve leti pozneje še urednika Gustava Kolba.³⁸

Naj omenimo še zanimivost, vezano na sodobni čas. Po starem Cotti se imenuje nagrada za najboljše literarno in prevajalsko delo, ki jo mesto Stuttgart podeljuje od leta 2005 dalje.

³⁸ Prav tam, str. 217–219.

Slovinci v luči *Allgemeine Zeitung* v revolucionarnem letu 1848/1849

Branja *Allgemeine Zeitung* smo se lotili s strahom, da zaradi svojih dimenzij in pomembnosti ne bo kazal zanimanja za dogajanja v manjših krajih monarhije, ne nazadnje tudi zato, ker je šlo za elitni časopis, ki so ga še v Ljubljani brali le redki. Naše bojazni, da v časopisu iz obrobja monarhije ne bo nič najti, so se izkazale za neutemeljene. Tako lahko že konec marca 1848 beremo novico, ki je pisala o dogajanju v Ljubljani 17. marca.³⁹ Avtorji so bili popotniki, ki so o dnevih revolucije v deželnem mestu poročali o vsesplošnem veselju v mestu. Na slavnih so pogrešali nekatere uradnike, ki so bili ob koncu prispevka precej izpostavljeni kritiki. Po besedah je bilo veselje ljudi nad pridobitvami revolucije v mestu vsesplošno. Avtorji zaupajo Nemčiji in so prepričani v njeno lepo prihodnost.⁴⁰

Spet se je izkazala večna resnica, da institucija le navideznega predstavnštva ljudstva ne more uspeti. »Wir jubeln also, weil wir fest vertrauen auf unsern Kaiser und auf die Einsicht seiner Rätthe, und des zur Begründung des Verfassungswerkes mitberufenen Kern des Volkes.«⁴¹ Splošno veselje je pokvarila demonstracija proti županu Ljubljane, [...] der in der kurzen Zeit seines Regiments von kaum einem Jahr alle Ungunst des Volkes auf sich zu lassen mußte, und durch muthwilliger Zerstörung an den Verzehrungssteuer-Linien-Aemtern. Allein jener findet keine Theilnahme, denn er hat seinen Posten feig verlassen und sein Heil in der Flucht gesucht; den weiteren Excessen aber wurde durch das bloße Erscheinen einer bewaffneten Macht rasch Einhalt gethan.«⁴²

Le nekaj dni za tem je časopis objavil novico, da se je Istra izrekla za Trst.⁴³ Habsburžani so po več stoletjih s francosko pomočjo združili v svoji državi vso Istro. 1805. leta je prišla bivša Beneška Istra za nekaj let v okvir Napoleoneve tvorbe Kraljevine Italije s sedežem v Milanu, ob ustanovitvi Ilirskih provinc 1809 je postala njihov sestavni del. Po odhodu Francozov je bila Istra vključena v Kraljestvo Ilirija, ki je obstajalo le na papirju. Dejansko oblast je opravljal tržaški gubernij, ki je v okviru Avstrijskega primorja upravljal mesto Trst ter goriško in istrsko okrožje, katerega sedež je bil v Pazinu. Koper in Piran sta postala sedeža Pazinu podrejenih okrajev. Finančna ureditev je bila razdeljena na tri področja, in sicer obalno, notranjost in otoke. »Formalno Istra ni bila del Nemške zveze, dejansko pa so k njej šteli tisti del, ki je bil

³⁹ *Allgemeine Zeitung* (v nadaljevanju AZ) 26. 3. 1848, št. 86.

⁴⁰ Prav tam.

⁴¹ Prav tam.

⁴² Prav tam.

⁴³ AZ, 30. 3. 1848, št. 90.

stoletja pod Habsburžani, nikoli pa beneški.«⁴⁴ Zapleten položaj Istre je pogojevala tudi mešana nacionalna sestava, saj so Italijani prevladovali v mestih, zaledje in notranjost Istre sta pripadala Slovanom.⁴⁵

V letu 1848 so ne le »nezgodovinski« narodi doživljali pomlad, ampak tudi »zgodovinski«, torej tisti, ki so že imeli svojo državo, torej tudi Nemci in Italijani. »Prvi so si za cilj postavili združitev vseh Nemcev, pod čemer so razumeli tudi vključitev ozemelj nekdanjega Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti, ki od 1806. leta ni več obstajalo, s Čehi, Slovenci in drugimi vred. Sen italijanskega narodnega gibanja je bila združitev Italije, kamor naj bi po večinskem italijanskem mnenju v Istri sodilo tudi vsaj ozemlje nekdanje Beneške republike, če že ne kar cel polotok.«⁴⁶

Po pomladanski volitvah sta Trst v Frankfurtu zastopala Friedrich Moritz Burger (1804–1873) in kasnejši finančni minister Karl Ludwig von Bruck (1798–1860). Nemški nacionalisti so ustanovili celo društvo, ki je zbiralo prostovoljne prispevke za gradnjo nemške flote in katerega predsednik je bil Bruck.⁴⁷ Zanimanje oziroma agitacije za pobiranje prispevkov za nemško floto je moč zaslediti tudi v drugih takratnih časopisih na Slovenskem. Tako je na primer v Celju tamkajšnji *Cillier Zeitung* vabil bralce k zbiranju prostovoljnih prispevkov za mornarico. Pri tem se je urednik navezal na *Gratzer Zeitung*, ki je prav tako pozivali k prostovoljnimi prispevkom.⁴⁸ O tem problemu je *Augsburgerica* pisala ves mesec maj, v prilogi pa je objavljala pozive za donacije.⁴⁹

Tudi sicer je bil Trst pogosto v središču zanimanja časopisa. Iz mesta so prihajale novice o tamkajšnji avstrijski vojski,⁵⁰ o glasovih za nemško državo⁵¹ o nemških interesih v tem mestu,⁵² o rešeni fregati Guerriera,⁵³ o vzdušju v

⁴⁴ Stane Granda, Prepirl o nacionalni in državnopravni pripadnosti Istre v revolucionarnem letu 1848/1849. V: *Kronika časopisa za slovensko krajevno zgodovino*, 37, 1989, str. 66. Glej tudi Franc Rozman, *Die Völker der Habsburger Monarchie 1848–1918. V: Österreichische Osthefte: Zeitschrift für Mittel-, Ost- und Südosteuropaforschung*, 25, 1983, str. 168–170.

⁴⁵ Granda, Prepirl o ..., str. 67.

⁴⁶ Prav tam, str. 68.

⁴⁷ Prav tam.

⁴⁸ Bekanntmachung in Betreff der Beiträge für die deutsche Flotte, Anhang, *Grazer Zeitung*, 18. 7. 1848, št. 121.

⁴⁹ AZ, Aufforderung für eine deutsche Flotte, 6. 5. 1848, št. 127, Für die deutsche Flotte, AZ (Beilage), 12. 5. 1848, št. 137, Die Sammlung für eine deutsche Flotte, AZ (Beilage), 16. 5. 1848, št. 137, Für eine deutsche Flotte, AZ (Beilage), 18. 5. 1848, št. 139, Für eine deutsche Flotte, AZ (Beilage), 19. 5. 1848, št. 140. Für eine deutsche Flotte, AZ (Beilage), 20. 5. 1848, št. 141.

⁵⁰ AZ, 31. 3. 1848, št. 91. AZ, 4. 4. 1848, št. 95.

⁵¹ AZ, 10. 4. 1848, št. 101. AZ, 11. 4. 1848, št. 102.

⁵² AZ, 18. 4. 1848, št. 109.

⁵³ AZ, 26. 4. 1848, št. 117.

Benetkah⁵⁴ in končno o gibanju delavcev v mesecu maju. Takrat so delavci napadli magistrat, ker so jim odtegnili 5 krajcarjev obljubljenega povečanja dnevnega zaslužka. Demonstracijam se je pridružilo tudi nekaj čet nacionalne garde. Novica se zaključi z upanjem, da bodo mestne oblasti vendarle premislile in da ubogih delavcev ne bodo prikrajšale pri plačilu.⁵⁵ *Allgemeine Zeitung* je poleti skorajda dnevno poročal o blokadi mesta, ki jo je povzročila združena italijanska flota.⁵⁶ Pomembnost Trsta za časopis ne nazadnje dokazuje tudi februarska novica iz leta 1849. Šlo je za novico, povzeto po *Journal des oesterreichischen Lloyd* v zvezi z odprtjem železniške proge Celje–Ljubljana. Slednja naj bi bila v Ljubljani odprta poleti istega leta, bi pa bila le vmesna postaja proge, ki bi se morala nadaljevati do Trsta. Po upravičenosti proge kličejo tudi številke glavnega carinskega urada v Ljubljani, saj je samo leta 1848 prišlo v mesto 702,622 Zentner -centov⁵⁷ blaga, ki ga je bilo treba cariniti, vse blago, prispelo v Ljubljano, pa bi lahko štel do 2 milijona centov.⁵⁸

Aprila 1848 sledi nova objava s slovenskega ozemlja, in sicer z naslovom *Illyrien*.⁵⁹ Položaj na Kranjskem je po pisanju časopisa zaskrbljujoč: »[...] die dortigen Gutsbesitzer dürfen, um die Sicherheit der Person und des Eigenthums zu genießen, gar keine Forderungen an die Bauer stellen welche die Robot als gänzlich aufgehoben absehen, und können nun, da es ihnen an Arbeitskräften gebricht, auch die Felder nicht bebauen.«⁶⁰ V nadaljevanju beremo, da obstaja nevarnost uporov in požigov posesti. Ohranitev miru bi omogočila po mnenju neznanega pisca ozaveščenost in obveščenost kmetov o postopkih, za kar pa državne oblasti niso storile prav ničesar. Kritika je poleg neustreznega ravnanja, morda celo nesposobnosti, letela tudi na popolno neosveščenost uradnikov kar zadeva slovenski jezik. »Der Kreishauptmann von Adelsberg, mehrere Kreiskommissare und die meisten niedern Beamten, der slavischen Sprache gänzlich unkundig, können die in dieser Zeit höchst wichtigen Ermahnungen und Belehrungen gar nicht ertheilen und erregen in dem durch jedesmalige Versprechungen belogenen Landmann neuer Mißtrauen, welches den durch die frühere heillose Regierung herbeigeführten Unwille der Unterthanen gegen ihre Herrschaft zur Wuth zu entflammen droht.«⁶¹

Pisec je razmere na Kranjskem precej dobro poznal, še zlasti izčrpen je bil pri opisu jezikovne razdelitve dežele: »Besetzung der Aemter durch Män-

⁵⁴ AZ, 11. 5. 1848, št. 132.

⁵⁵ AZ, 13. 5. 1848, št. 134.

⁵⁶ AZ, 27. 5. 1848, št. 148.

⁵⁷ Zentner = 56 kg.

⁵⁸ AZ, 4. 2. 1849, št. 44.

⁵⁹ AZ, 18. 4. 1848, št. 109.

⁶⁰ Prav tam.

⁶¹ AZ, 18. 4. 1848, št. 109.

ner welche der in Krain, im Küstenlande, im Cillier und Marburger Kreise Steiermarks und in einigen Districthen Kärnthens vorherrschten slavischen Sprache vollkommen mächtig sind, Belehrung des Landmanns, Uebersetzung und Kundmachung der Gesetze in der Landessprache, was leider bis jetzt mit Ausnahme einiger Verordnungen gar nicht geschah, erscheinen zur Begründung der Ruhe und Wohlfahrt als unumgänglich nothwendig.«⁶²

Nasploh je *Augsburgerica* pogosto kazala zanimanje za proces odprave fevdalnega reda v deželah s slovenskim prebivalci tako na Koroškem,⁶³ Spodnjem Štajerskem.⁶⁴ S tem v zvezi je tudi objavila sprejem Ablösungsgesetz s strani kranjskih stanov 16. maja 1848.

Ker so bile spomladi aktualne tudi parlamentarne volitve, je o njihovih rezultatih, to je z imeni izvoljenih iz dežel s slovenskim prebivalstvom, časopis poročal s Kranjske, Štajerske,⁶⁵ Beljaka in Spitala⁶⁶ ter Gorice in Bregenza.⁶⁷

V aprilu je časopis objavil zanimiv dopis s Štajerske, ki se je obregnil ob natolcevanja in žalitve vojvodi Augustenburškemu.⁶⁸ Članek je napisal tu živeči *Holsteiner*, torej prebivalec iz severno nemške pokrajine, ki se sprašuje po smislu tovrstnega napada na pravkar umrlega Christiana Friedricha VIII (1786–1848) iz danske kraljeve družine, ki je že zelo zgodaj kazal navdušenje za naravo in umetnost.⁶⁹ Po njegovi smrti mu je večina očitala prav to: »Er sey kalthertzig, klug, listig, beklage sein verlorenes Jagdrecht und habe eine zu große Neigung zu Pferden! Man konnte auch nichts anders gegen ihn aufbringen als allgemeine nichtssagende Verdächtigung – denn in dem ganzen Leben dieses Fürsten ist keine Handlung die man ihm zum Vorwurf machen könnte.«⁷⁰ Pisec se je tem očitkom zoperstavil z nasprotnimi argumenti. Pokojni je bil ljubeč mož in oče, predvsem pa skromen, saj se nikoli ni potegoval za javno službo in tako nikoli ni ogrožal sorodstva. Dopis se zaključil s hvalnico Augustenberške rodbine, sploh pa pokojnega vojvode. Gre torej za zanimivo razmišljanje, še zanimivejše pa je dejstvo, da je prišlo s slovenskega področja in da je našlo mesto v *Augsburgerici*. Hkrati pa gre še za dokaz več, da je šlo za elitni časopis in ne za časopis kar tako.

Iz Maribora je časopis poročal ponovno poletje 1848. Novica je bila stara teden dni, napisana v prvi osebi neznanega dopisnika, ki se je hudoval

⁶² Prav tam.

⁶³ AZ, 4. 6. 1848, št. 156.

⁶⁴ AZ, 22. 4. 1848, št. 113.

⁶⁵ AZ, 16. 5. 1848, št. 137.

⁶⁶ AZ, 22. 4. 1848, št. 113.

⁶⁷ AZ, 19. 5. 1848, št. 140.

⁶⁸ AZ, 23. 4. 1848, št. 114.

⁶⁹ *Allgemeine Deutsche Biographie*, Band 4, str. 195–205.

⁷⁰ AZ, 23. 4. 1848, št. 114.

nad neupoštevanjem ene temeljnih pridobitev revolucije, to je svobode tiska: »Ich erlaube mir Sie darauf aufmerksam zu machen daß trotz aller Versprechungen, trotz aller Erklärungen hier jetzt eine passive Cenzur besteht, fast schlimmer als vorher, wenigstens in Bezug auf die politische Tagespresse.«⁷¹ Čeprav so bili dovoljeni vsi časopisi, teoretično se jih je dalo tudi naročiti, je to bil v mestu očitno velik problem: »[...] fällt es aber jemand ein auf irgendeine außer den bis jetzt erlaubten abonieren zu wollen, so wird die Pränumeration nicht angekommen, weil die Beamten nicht wissen was sie kosten, weil ihnen noch kein offizieller Befehl von ihren Behörden zugegangen. «⁷² Avtor se poleg tega pritožuje tudi nad visokimi cenami, ki so ostale enake kot pred revolucijo. Za izboljšanje trenutnega stanja je avtor med drugim izpostavil tudi učinkovitost poštne službe. Po njegovem mnenju je le-ta skrajno počasna: »Wie viele haben vielleicht in der besten Hoffnung auf jenen Abänderungen mit der Pränumeration gezögert, und bleiben nun ganz ohne politische Blätter, denn man wird doch niemanden zwingen wollen gerade die Wiener Zeitung zu lesen.«⁷³

Pregled objavljenih novic v *Augsburger Zeitung* z ozemlja, kjer so v revolucionarnem letu 1848/1849 živeli Slovenci, je pokazal na njegovo niti ne tako skromno zanimanje tudi za obrobne kraje monarhije. Sploh če ob tem upoštevamo dejstvo, da je šlo za časopis evropskih razsežnosti, v katerem so našle prostor vse večje države v Evropi kot tudi Amerika in Rusija. Izpostaviti gre zanimanje za Trst in končno tudi Istro, kar dokazujejo novice o pomirjujočem vzdušju v Istri.⁷⁴

Novice iz slovenskih krajev so se navezoval predvsem na aktualna vprašanja tistega časa, torej na odpravo fevdalnih obveznosti, nacionalno vprašanje in uresničevanje svobode tiska. Časopis je kazal pozitiven odnos do aktualnih vprašanj, prav tako do rabe slovenskega jezika v uradih in prav v zvezi s tem razvil precej kritičen odnos do togosti uradniškega aparata.

Allgemeine Zeitung in ostali Slovani

Allgemeine Zeitung je bil aktualni časopis in v revolucionarnem letu 1848/1849 ni manjkalo vprašanj, ki jih je bilo treba osvetliti. Poleg svobode tiska so bili v ospredju cerkveni problemi kot prepovedi jezuitov in redemptoristov v mo-

⁷¹ AZ, 7. 7. 1848, št. 189.

⁷² Prav tam.

⁷³ Prav tam.

⁷⁴ AZ, 29. 6. 1848, št. 181.

narhiji⁷⁵ ali odprava samostanov v Gradcu.⁷⁶ Časopis je objavljala okrožnice, oziroma osnutke zakonov, tako osnutek zakona o temeljnih človekovih pravicah konec oktobra.⁷⁷ Bralci so lahko brali o smrtnih kaznih,⁷⁸ predvsem pa o političnem dogajanju ne samo po Evropi in Baltiku,⁷⁹ ampak tudi v Kanadi in Ameriki, zaslediti pa je novice tudi iz Kitajske.

Augsburgerica se je precej zavedala nacionalnega problema in nujnost nje-gove rešitve. Zato je v prilogi že 17. marca 1848 izšel obsežen članek z naslovom *Die Entwicklung und Konsolidierung des österreichischen Kaiserstaates*, v katerim neznani avtor zagovarja politično enakopravnost, ki se naslanja na lojalno priznanje Avstriji, katere bodoči koncept ureditve ni absolutističen, ampak ustaven.⁸⁰ »Sie war überzeugt, dass Nationalität nur dann seinem Entsprechen könne, wenn die Lebensäußerungen eines selbständigen organischen Körpers, dessen Unabhängigkeit und Macht die Individualisierung und Selbstbestimmung eines Volkes gestatten, verstanden werde. Alles andere ist nur Scheinleben der Völker.«⁸¹

Časopis nasploh ves čas revolucionarnega leta 1848/1849 kaže veliko zanimanje za Slovane v različnih evropskih deželah. Tako je časopis kazal interes za položaj Poljakov v Avstriji,⁸² Rusiji,⁸³ in nasploh o njihovih željah in položaju v monarhiji.⁸⁴ Še pred poletnimi dogodki v Pragi je *Augsburgerica* pokazala zanimanje za odnos med Čehi do Nemci,⁸⁵ kakšne so razmere na Češkem,⁸⁶ zanimali pa so jo tudi Slovani na južnem Madžarskem⁸⁷ in v Južnem Banatu.⁸⁸ Šlo je bolj ali manj za osebna razmišljanja posameznih avtorjev, ki pa so v večini stali na stališču velike Nemčije.

V začetku maja časopis najprej poroča iz Gradca o razkolu tamkajšnjih prebivalcev zaradi Slovanov ter o poskusu konsolidacije obeh narodov, Slovencev in Nemcev. Pod vodstvom gubernalnega svetnika Josepha Wagnerja so na tamkajšnji univerzi ustanovili komisijo, sestavljeno iz predstavnikov

⁷⁵ AZ, 11. 5. 1848, št. 132.

⁷⁶ AZ, 16. 5. 1848, št. 137.

⁷⁷ AZ, 28. 10. 1848, št. 302.

⁷⁸ AZ, 4. 6. 1848, št. 156.

⁷⁹ AZ, 11. 5. 1848, št. 132.

⁸⁰ AZ, 17. 3. 1848, št. 77.

⁸¹ AZ, 17. 3. 1848, št. 77.

⁸² AZ, 23. 4. 1848, št. 114.

⁸³ AZ, 24. 4. 1848, št. 115.

⁸⁴ AZ, 4. 5. 1848, št. 125.

⁸⁵ AZ, 25. 4. 1848, št. 116, AZ, 28. 4. 1848, št. 119.

⁸⁶ AZ, 1. 5. 1848, št. 121.

⁸⁷ AZ, 11. 5. 1848, št. 132.

⁸⁸ AZ, 19. 5. 1848, št. 140.

Slovencev (brez Hrvatov) in Nemcev.⁸⁹ Šlo je za vrhunec nesoglasij v študentski legiji na graški univerzi. Pri sporu, ki se je začel zunaj univerze, je šlo predvsem za nacionalne simbole, ki sta jih tako slovenska kot nemška stran želeli javno prikazati, npr. izobesiti zastave. *Graška Slovenija* je namreč sprejela rdečo, belo in modro barvo za slovanske barve in jih kot njihov simbol razobesila po mestu, na kar se je odzvala nemška stran s svojimi barvami. Spor je v aprilu doživel vrhunec v akademski legiji, saj so bile takrat uvedene uniforme, pri čemer so bile sporne nemške kokarde, zastave in našitki. V skladu z nacionalnimi zahtevami po enakopravnosti so se postavile zahteve po slovanskih simbolih, torej slovanski zastavi in kokardah, čemur pa so nasprotovali Nemci. Začetna pogajanja niso obrodila sadov, zato je 11. maja že omenjeni Wagner sam vodil pogajanja. Predlog, da bi priznali nemške simbole, na ovratnikih in klobukih pa naj bi študentje nosili simbole iz dežel, od koder prihajajo, ni bil sprejet. Zato so sklenili ustanoviti komite, ki se je sestel 14. maja in o katerem je pisala tudi *Augsburgerica*. Kljub prizadevanjem spor praktično ni bil rešen, saj sprti strani nista našli skupnega jezika, vse skupaj pa tudi ni ostalo brez posledic za legijo.⁹⁰

Časopis je pisal v drugi polovici maja še o slovanskem vprašanju v Avstriji,⁹¹ kjer je naveden tudi štajerski predstavnik narodne skupščine.

O Slovanih v Pragi⁹² in o slovanskem kongresu ter o tamkajšnjih dogodkih beremo vsak dan v juniju pod različnimi naslovi kot npr. *Pragererrennisse*.⁹³ Neznani avtor v članku ugotavlja, da bo obstoj Češke v skupni državi monarhijo stalo precej energije in se v nadaljevanju retorično sprašuje po čeških izkoriščevalcih. Sicer se opisovanju samih dogodkov izogiba. Občutek pa ostaja, da nad dogodki v Pragi niti on niti ostali pisci niso navdušeni. Tudi nasploh je iz tega mesta objavljenih kar precej novic tudi po koncu revolucije tako na primer ideja o ustanovitve univerze v Pragi.⁹⁴

Zanimiva je septemrska objava novice z naslovom *Von der croatischen Grenze*, ki se je začela po inšpekcijskem obisku Bana Jelačića konec avgusta ob južni meji. Po vrnitvi je v Zagrebu doživel navdušen sprejem: »Seine ganze Reise war ein fortwährender Triumphzug, und überall gab sich der höchste Enthusiasmus vor ihn fand.«⁹⁵ Po poročanju *Augsburgerice* so vsi Slovani (»Kroatien, Slavonier, Serbier«), vneti za Jelačićeve ideje, kadarkoli poprijeti za orožje. Neznani dopisnik se je lahko na lastne oči prepričal, kako iz vseh

⁸⁹ AZ, 21. 5. 1848, št. 142.

⁹⁰ Granda, *Graška Slovenija v letu 1848/1849*, str. 58–60.

⁹¹ AZ, 22. 5. 1848, št. 143.

⁹² AZ, 2. 6. 1848, št. 154.

⁹³ AZ, 25. 6. 1848, št. 177.

⁹⁴ AZ, 13. 1. 1849, št. 13.

⁹⁵ AZ, 4. 9. 1848, št. 248.

strani prihajajo prostovoljci v Zagreb, vsi navdušeni braniti slovansko stvar. V Ljubljani je Slovensko društvo v ta namen izdalo poziv za podporo. »[...] für die gerechte Sache ihrer Nachbarn, welche für die Integrität der österreichischen Monarchie kämpfen' erlassen In diesem Aufruf heißt es unter anderem: 'Die Kroaten – das Volk welches zu allen Zeiten ein treubewartetes Glied unserer Monarchie war – sollen und können nicht untergehen in der separatistischen Unterjochungsgier der Magyaren, über welche auch die öffentliche Stimme bereits den Stab gebrochen hat. Blickt in die nächste Zukunft, theuere Slovenen! In welcher, wenn der ungarischen Herrschsucht keine Ziel gesetzt wird, diese bald eure Gränzen von Steiermark bis an das adriatische Meer mit Ketten umziehen wird, welche sie bereits zu legen begonnen hat, sodann auch eure Nationalität – das durch die Constitution zugesicherte Heiligthum – gefährden kann.'⁹⁶ V nadaljevanju pa še pravi, da bodo podobna društva ustanovili tudi v Celju in Gradcu. Odziv na banovo politiko je na Štajerskem precej velik in tam je deležen tudi največje podpore. Slovanska stvar po mnenju časopisa dobiva vedno večjo veljavo in razsežnosti in postaja vse večji nasprotnik ogrskih interesov.⁹⁷ O razmerah na Štajerskem in o banu Jelačiču je časopis poročal skupaj v začetku oktobra.⁹⁸ Nasploh so bili glavni politični protagonisti v centru jesenskega poročanja še tudi novembra, ko je objavil portrete Windischgrätza in Jelačiča.⁹⁹

Slovansko vprašanje je *Augsburgerico* zanimalo praktično vso revolucionarno leto, saj je tudi v jeseni moč brati o nemških interesih in slovanstvu,¹⁰⁰ slovanski zahtevah,¹⁰¹ in o odnosih med Slovani in Madžari.¹⁰² Slovanska gibanja na Madžarskem je časopis opazoval nekako škodoželjno, saj je v njih videl prve sadove ločitve madžarske države od ostale Avstrije. Neznani dopisnik upa, da bodo Madžari zaradi notranjih vrenj vendarle spoznali potrebo po Avstriji. Četudi med Madžarsko in Nemčijo ne bo zakonske povezave, bo le-ta toliko močnejša, kolikor bo slovanska nevarnost hujša. V nadaljevanju opiše področja, kjer grozi nevarnost predvsem pred Čehi in še zlasti pred Rusi. Članek bralcem pušča odprta vprašanja v zvezi s posledicami morebitne vsesplošne slovanske vstaje, ki se glede na pretekle dogodke niti ne zdi tako nemogoča.¹⁰³

⁹⁶ AZ, 4. 9. 1848, št. 248.

⁹⁷ Prav tam.

⁹⁸ AZ, 11. 10. 1848, št. 285.

⁹⁹ AZ, 24. 11. 1848, št. 329.

¹⁰⁰ AZ, 29. 10. 1848, št. 303.

¹⁰¹ AZ, 12. 5. 1484, št. 133.

¹⁰² Prav tam.

¹⁰³ Prav tam.

Zanimivo si je morda ogledati še *Entwurf zu einer neuen Völker und Landkarte von Oesterreich*, ki ga je *Augsburgerica* objavila v prilogi 15. januarja 1849, statistični pregled prebivalcev v Avstriji. Slovani so bili razdeljeni v pet skupin, in sicer: v prvi skupini so bili Poljaki, v drugi Srbi in Hrvat, v tretji Čehi, Moravci in Slovaki, v četrti Ukrajinci, v peti pa Slovenci, ki so jih poimenovali tudi Wendi. V nadaljevanju je bilo navedenih še nekaj statističnih podatkov, tako vidimo, da je bilo na Štajerskem 649.000 Nemcev in 353.041 Slovencev. Koroška in Kranjska sta bili predstavljeni skupaj s skupno 784.685 prebivalci;

260.700 Nemcev in 506.288 Slovencev, poleg tega še Slovenohrvatov in Hrvatosrbov. Skupno je bilo v državi 1.143.367 Slovencev, Kranjcev, Wendov in 1.270.335 Hrvatov.¹⁰⁴ Pri navajanju nacionalne karte Avstrije gre verjetno za odmev ustavnih razprav v Kromerizu. Pomembneje od številke so njihova pravilna poimenovanja narodov, saj to dokazuje, da so za njih vedeli oziroma so jih poznali.

ZAKLJUČEK

Pomembnost *Allgemeine Zeitung* v 19. stoletju je ne le v monarhiji, ampak v celotnem evropskem prostoru precejšnja. To ne izhaja le iz dejstva, da se je z imenovanjem cenzorjev moral ukvarjati dvor, časopis je imel velik vpliv pri oblikovanju javnega mnenja v celotnem nemškem prostoru. V *Augsburgerici* danes marsikdo vidi prednika *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, ki velja za enega osrednjih nemških časopisov in je nasploh najbolj razširjen nemški časopis izven nemškega prostora.

Allgemeine Zeitung je bil v svojem času pomemben akter na političnem odru, ki ga je bilo nujno spoštovati in ki je z vseh strani užival precejšen ugled. V revolucionarnem letu 1848/1849, ki je za časopis prav tako pomenil pomlad, je bil najobsežnejši in je imel tudi najvišjo naklado. Bil je aktualen in odprt za objavo različnih nazorov, vendar kljub želji po nevtralnosti pogosto tudi precej jasen pri izražanju svojih stališč. Tako se je odkrito navduševal nad pridobitvami revolucije in Metternichovem odstopu, tako se je v sporu med Madžari in Hrvati izrazilo postavil na hrvaško stran. Ker je šlo v prvi vrsti za politični časopis, ki se je ves čas izhajanja branil feljtonov, so tudi novice v prvi vrsti (aktualno) politične in se navezujejo na vsa politična dogajanja v Evropi in svetu.

Na Slovenskem je časopis zanimala predvsem odprava fevdalnega reda, pomladanske volitve, uresničitev svobode tiska in uradniški aparat, ki je bil

¹⁰⁴ AZ, 15. 1. 1849, št. 15.

izpostavljen kar ostrim kritikam. Dejstvo je, da je časopis na začetku revolucionarnega leta kazal zanimanje za slovensko področje, kasneje pa se je v luči zagovarjanja velikonemške ideje posvečal bolj Trstu in Hrvatom. Na prenos pozornosti v Trst kaže končno tudi objava novice o prihodu železnice v Ljubljano, ki je bila samo vmesna postaja do pristanišča.

Ker se je *Augsburgerica* zavedala pomembnosti rešenega nacionalnega vprašanja, je poskušala osvetliti različne narode v monarhiji, predvsem seveda Slovane. Pri rešitvi tega vprašanja je upoštevala nacionalni princip in princip enakopravnosti, kar bi poleg ustave bilo tudi osnova nove ureditve države.

Časopis je s smrtjo starega Cotta izgubil gonilno moč in začel nezadržno zamirati. Razloge za zaton bi gotovo lahko iskali tudi v večjem in širšem časopisnem trgu, vendar so bili predvsem Cottovi dediči tisti, ki so si sicer prizadevali ohraniti tradicijo časopisa, pa za to enostavno niso imeli dovolj moči. Zato časopisa tudi selitev v München ni mogla rešiti.

VIRI IN LITERATURA

Allgemeine Zeitung (1848–1849)

Cillier Zeitung (1848)

Grazer Zeitung (1848)

Laibacher Zeitung (1848)

Allgemeine Deutsche Biographie. Leipzig: Duncker & Humblot, 1876, zv. 4.

Janez Cvirn, »Naj se vrne cenzura, ljubša bi nam bila«: Avstrijsko tiskovno pravo in slovensko časopisje (1848–1914). (ur. Mateja Režek) *Cenzurirano: zgodovina cenzure na Slovenskem od 19. stoletja do danes*, Ljubljana: Nova revija, 2010, str. 13–44.

Werner Funk, *Die Verfassungsfrage in Spiegel der Augsburger Allgemeine Zeitung von 1818–1848*. Berlin: Schweitzer, 1977.

Stane Granda, Graška Slovenija v letu 1848/1849. *Zgodovinski časopis*, Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 28, 1974, št. 1–2, str. 45–84.

Stane Granda, Preprij o nacionalni in državnopravni pripadnosti Istre v revolucionarnem letu 1848/49. *Kronika časopisa za slovensko krajevno zgodovino*, Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 37, 1989, št. 1–2, str. 66–75.

Heinrich Hubert Houben, *Der ewige Zensor. Längs- und Querschritte durch die Geschichte der Buch- und Theaterzensur*. Kronberg: Ts. Athenäum – Verlag, 1978.

Kurt Koszyk, *Deutscher Presse im 19. Jahrhundert*. Berlin: Spiess, 1966.

Margret Lindeman, *Deutsche Presse bis 1815*. Berlin: Colloquium-Verlag, 1969.

Günther Mächler, *Wie ein treuer Spiegel: die Geschichte der Cotta'schen Allgemeine Zeitung*. Darmstadt: Verlag Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1998.

Quintus Aemilius Publica (Johann Hermann Störer), *Ein in der Lüneburger Heide aufgefundenenes Reisejournal*. Altona: Alsterdruck Verlag, 1975.

Franz Rozman, Die Völker der Habsburger Monarchie 1848–1918. V: *Österreichische Osthefte: Zeitschrift für Mittel-, Ost- und Südosteuropaforschung*, 25, Münster ... et. al: Lit. Verlag, 1983, str. 168–170.

Friedrich W. Schembor, Die Zeitungen in den österreichischen Provinzhauptstädten. *Mitteilungen der Gesellschaft für Buchforschung in Österreich*. Wien: Gesellschaft für Buchforschung in Österreich, 2010–2, str. 39–50.

Friedrich Sieburg, *Chateaubriand*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1959.

Theodor Stein, Südwestdeutsche Zeitungsgeschichte. *Von der Preßfreiheit zur Pressefreiheit. Südwestdeutsche Zeitungsgeschichte von Anfang bis zur Gegenwart*. Herausg. von Württembergischer Landesbibliothek Stuttgart in Zusammenarbeit mit dem Verband Südwestdeutscher Zeitungsverleger und dem Verband der Druckindustrie in Baden-Württemberg. Stuttgart: Konrad Theiss Verlag, 1983, str. 5–23.

SLOVENES IN THE AUGSBURGER ALLGEMEINE ZEITUNG IN THE YEAR OF REVOLUTION 1848/1849

Summary

Augsburger Allgemeine Zeitung used to be a very important part of the 19th century political scene, for it had a good reputation and it was respected not only by the intellectuals but also by the court. It was not recommendable to be on bad terms with such respected newspaper and the choice of their censor speaks in favour of this fact. The censor could not be someone without experience or education.

The Year of Revolution 1848/1849 was first of all a political year and because newspapers are mirrors of the times we live in, the news was therefore mostly political. The newspaper policy also needs to be mentioned, for the newspaper did not publish feuilletons until its end, even though they were very popular at that times. It published news from different parts of the world, not only from Europe. Next to the news the newspaper also published summaries from other newspapers, letters, and articles on different current, mostly national, themes.

According to the importance of this newspaper one could say that if you were mentioned in the *Augsburger Allgemeine Zeitung*, you were present in the intellectual circles of the German speaking Europe. This was very important for some Slavic nations that were not known by their national, but provincial names. A typical case are Slovenes and therefore each mentioning of the Slovenes or of their national problematics in this newspaper meant an international recognition of their national issues, and the newspaper published quite a lot of news from places where Slovenes lived in the Year of Revolution 1848/1849.

SLOWENEN AUS DER SICHT DER AUGSBURGER ALLGEMEINEN ZEITUNG IM REVOLUTIONSJAHR 1848/1849

Zusammenfassung

Die *Augsburger Allgemeine Zeitung* galt als ein bedeutender Akteur des politischen Lebens des 19. Jahrhunderts, sie wurde nicht nur unter den Intellektuellen, sondern auch beim Hof geschätzt und respektiert. Es war nicht zu empfehlen, sich bei so angesehener Zeitung einen schlechten Namen zu machen und dieser Tatsache war man sich auch bei der Auswahl des Zensors bewusst. Der Zensor durfte niemand ohne Erfahrungen, schweige ohne Ausbildung sein.

Das Revolutionsjahr 1848/1849 war in erster Linie ein politisches Jahr und da Zeitungen ein Spiegelbild der Zeit sind, in der sie erscheinen, waren auch die Nachrichten wie erwarten vor allem politisch. Es sollte auch die Politik dieser Zeitung erwähnt werden; bis zu ihrem Ende weigerte sie sich, Feuilletons zu publizieren, obwohl sie zu dieser Zeit sehr beliebt waren. Die Zeitung brachte Nachrichten nicht nur aus dem europäischen Raum, sondern aus verschiedenen Teilen der Welt. Neben den Nachrichten veröffentlichte sie auch Zusammenfassungen aus anderen Zeitungen, Briefe und Abhandlungen verschiedener aktuellen, in erster Linie nationalen, Themen.

Bezüglich der Bedeutung der Zeitung könnte man sagen, dass wenn man in der *Augsburger Allgemeine Zeitung* über sich las, dann war man in den intellektuellen Kreisen des deutschsprachigen Europas anerkannt. Dies war vor allem für einige slawische Völker von großer Bedeutung, denn sie waren nicht nach ihren nationalen, sondern nach ihren Landesnamen bekannt. Ein typisches Beispiel waren Slowenen und deswegen bedeutete jede Notiz über Slowenen oder deren Nationalproblematik in dieser Zeitung ihre internationale Anerkennung oder die Anerkennung ihrer nationalen Anforderungen. Die Nachrichten aus den Gebieten, in denen Slowenen lebten, waren in dem Revolutionsjahr 1848/1849 nicht wenige.